

LITERATURA

¹ Balthazard V., *Précis de Médecine Légale*, Paris, 1928. — ² Dobrjak V. J., Sudebnomedicinska ekspertiza skeletizovanog trupe, GOS. med. izd. USSR, Kiev, 1960. — Dupertius C. W., u: Hadden I. A. Jr., *On the Reconstruction of Statue from long Bone*, Am. J. Physical Antopologie, 1951 9, 1, 15. — ⁴ Éry-King K., Kralovanssky A., Nemeskéry J., *Történeti nepességek*, Akademia Kiado, Budapest' 1963. — ⁵ Martin E., *Médecine légale*, Paris, 1950. — ⁶ Fully M. G., *Une nouvelle méthode de détermination de taille*. An de Méd lég et de crim., 1956, 5. — ⁷ Glaister J., *Medical Jurisprudence and Toxicologie*, Edinburg, 1947. — ⁸ Manouvrièr L., *La détermination de la taille d'après les os des membres*. Med. de la Soc.d'Antrop., Paris, 1893. — ⁹ Martin R., *Lehrbuch der Anthropologie und syst. Darstellung*, Jena, 1914. — ¹⁰ Merkel H., *Zur Beurteilung des Lebensalters aus Skelettbefunden*, D. Zschrift f. die ges. ger. Med., 1927, 10. — ¹¹ Simpson K., *Forensic Medicine*, London, 1952. — ¹² Smith S., *Forensic Medicine*, London, 1938.

Žarko PALINKAŠEV, Sarajevo

DE PARTICULARITÉ ANTHROPOLOGIQUES ET FORENSIQUES
D'UN SQUELETTE EXHUMÉ

En exploration d'une tombe musulman par des experts de L'Institute pour la sauvegarde des monuments historiques, qui été notament extraordinaire dans cette cimetièrre et sans quelconque d' épitaphe, on été exhume des osses humaines de cette tombe et elles sont devnu comme sujet d'exploration anthropologiques et forensiques.

Cettes osses humaines s'ensuivrent d'une femme près de 38—40 ans âgé et de 179 centimètre de hauteur. Les osses été enterrés vers 300 d'annés.

Cette femme été l'invalidé avec une abreviation et une rotation interne de la jambe droit et avec des signes d'hypertrophie des groupes musculaires compensatoires de la hanche droit et de la cuisse.

On existent des nombreuses fractures des osses provenés durant la vie.

La cause de mort est par détruissement de cerveau et endommagement intensive et extensive de thorax et de l'abdomen.

La mort est causé par la lapidation avec des pierres.

La lapidation est homicidal.

(Rad je primljen u Uredništvu 20. XII 1987. god.)

Scientific communication
UDC 92(083.1) „17”

Vesna DJUKIĆ-BERIĆ i Ilija SAVKOV, Novi Sad

JEDAN RECEPT PUKOVSKOG LEKARA
DR FRIEDRICH-A SCHILLER-A

Van krugova germanista malo je poznato, a pogotovo među većinom naših lekara, da je veliki nemački pesnik i književnik sa kraja XVIII i početka XIX veka Friedrich Schiller (Marbach am Neckar 10. XI 1759 — Weimar 9. V 1805) po svom osnovnom obrazovanju bio lekar. Isto tako se malo zna da je, istina kratko (1780—1782), bio vojni lekar u vojsci vojvode (hercoga) Karl-Eugen-a od Würtemberg-a u Stuttgart-u. Naime, kao sin siromašnog virtemberškog podoficira, bio je po naredbi vojvode primljen kao kadet-četnaestogodišnjak radi vojno-medicinskog obrazovanja u tek osnovanu kadetsku „Karlsschulle” na Solitudu u Stuttgart-u, u kojoj je proveo punih sedam godina (1773—1780). Iako je ranije želeo da se posveti teologiji, a uz to i sa izrazitim literarnim sklonostima, F. Schiller je posle završene vojno-medicinske škole decembra 1780. god. postao pukovski lekar u virtemberškom grenadirskom puku generala Augé-a u Stuttgart-u, gde je bio smešten u tzv. Legijskoj kasarni. Tek promovisani niži vojni lekar F. Schiller je, međutim, nosio uniformu (tzv. kamisol¹) felčera²), što znači da nije imao oficirski rang, da je uz to bio i loše plaćen, a da ni postupak prema njemu nije bio naročito dobar. Naime, sve njegove molbe da mu se dozvoli privatna lekarska praksa, bile su oštro odbijene od strane apsolutističkog vojvode Karl-Eugen-a, a osim toga mu je i literarna delatnost bila zabranjena. Kada je vojvoda u međuvremenu ipak saznao da je mladi lekar bez odobrenog odsusva u dva maha u toku 1782. god. išao u Mannheim, naredio je da ga zatvore i kazne dvonedeljnim zatvorom. F. Schiller je išao u Mannheim, jednom da prisustvuje 13. I 1782. god. premijeri svoga kasnije čuvenog pozorišnog komada „Razbojnici” („Die Räuber”) u tamošnjem Narodnom pozorištu, a drugi put radi inscenacije istog dramskog dela. Vojvoda mu je prilikom kažnjavanja izričito zabranio i da piše, jer kod svojih vojnika nije voleo, a ni cenio, umetničke sklonosti. Odmah po izlasku iz zatvora, F. Schiller je 22. IX 1782. god. pobegao (de facto dezertirao) iz vojske tj. iz Stuttgart-a i iz Würtemberg-a i otišao u Mannheim. Time se ujedno i definitivno završila njegova medicinska karijera, koja je kratko trajala: svega nepune dve godine:

Od 1914. god. se u Nacionalnom Schiller-ovom muzeju u Marbach-u nalazi njegov jedini sačuvani svojeručno napisani recept, čiju je autentičnost pismeno potvrdio poznati bečki trgovac umetničkim starinama i pisac Moriz Bermann (1823—1895) i to i atestirao na samom receptu.

Schiller-ov recept, napisan latinski i nemački, latinicom (sl. br 1) glasi:

Rp.

Emet. gr. iij
Solv. in
Commun. ferv. iv

D. Brechwasser, davon
sogleich die Hälfte zu
nehmen.

Sadržaj, odnosno značenje ovoga recepta je:

Recipe

Tartari emetici granae III

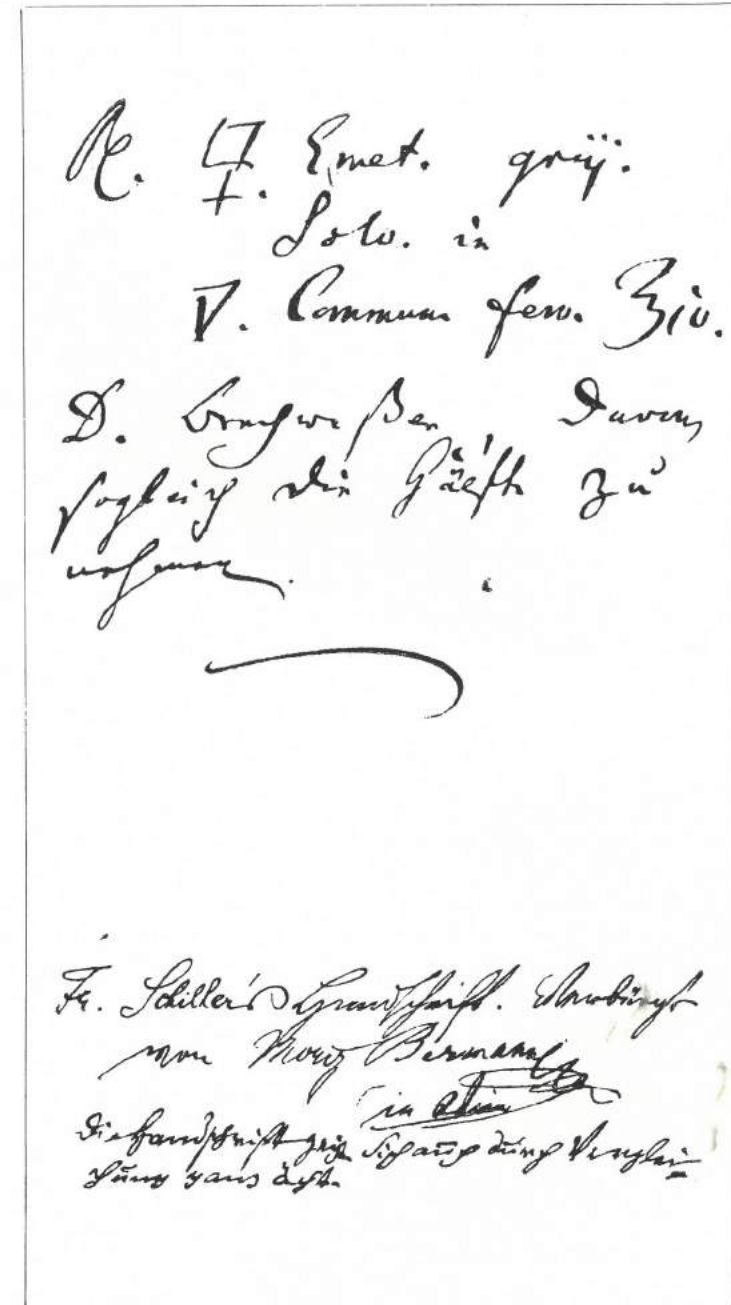
Solve in

Aqua communis fervidae onciis IV.

Na samom receptu postoji i pismena potvrda — zabeleška o autentičnosti recepta tj. Schiller-ovog rukopisa: „Rukopis Fr. Schiller-a. Potvrđeno od Moriz Bermann-a u Beču”. Ispod toga rukom M. Bermann-a ispisanog teksta na nemačkom jeziku, latinicom, od strane nekog drugog (nepoznatog i nepotpisanog) stoji takođe nemački tekst, ali napisan goticom: „Rukopis se takođe pokazao pravim i pomoću upoređivanja.” Autor ove dopunske potvrde je dosada ostao nepoznat.

Prema tumačenju Friedrich-a Theopold-a (1968) ovaj recept je služio da se pripremi emetična tečnost („voda za povraćanje”) u čiji je sastav, prema ovom receptu, ulazilo 3 grana (1 gran=oko 6 g) tj. 018 g tzv. Brechweinstein-a („streš, za povraćanje” — Tartarus stibiatu emeticus — emetik sa reflektornim delovanjem, koji draži sluznicu želuca oko kardije) koga je trebalo rastvoriti u 4 unce (1 unca=28,35 g) tj. u oko 114 g obične, tople vode. Ovakva sredstva za povraćanje (emetika) su u to vreme bila veoma omiljena među tadašnjim lekarima kao terapijska sredstva i služila su u lečenju različitih akutnih trovanja (hranom i dr.), ali i u lečenju i rastreznjavanju pijanaca, kao i onih koji su pretovarili želudac hranom. Sa takvim sredstvima je, prema F. Theopold-u, Friedrich Schiller mogao imati uspeha u terapiji, jer su za te namene bila efikasna.

Friedrich Schiller je bio jedan od velikog broja lekara koji su istovremeno bili i književnici. Međutim, o njemu kao lekaru se, pogotovu u našim medicinskim krugovima, veoma malo zna. Ovaj veliki nemački književnik i pesnik je u stvari potpuno nadvisio i zaklonio svojim velikim književnim delom kratkotrajnu karijeru nižeg pukovskog lekara, uz to i loše plaćenog, a i sasvim neshvaćenog od njegovih visokih pretpostavljenih. Međutim, to je bilo na sreću po nemačku literaturu i jezik, a i svetsku kulturu i umetnost. Peter von Polenz kaže: „Svečano ruho nemačkog jezika, koje je rado prikazivano tokom 19. veka i kasnije povodom svih mogućih prilika, bilo je najvećim delom sačinjeno od Schiller-ovog materijala.”

Slika br. 1. Recept dr Friedrich-a Schiller-a

BELESKE I LITERATURA

¹ Kamisol = kaput — ² Felčer = lekarski pomoćnik — ³ *Deutse Literaturgeschichte: Von d. Anfängen bis zur Gegenwart* — ⁴ Martini F., *Deutsche Literaturgeschichte*, Kröner, Stuttgart 1968. — ⁵ *Hagers Handbuch der pharmazeutischen Praxis*, II, Springer, Berlin, 1930. — ⁶ Polenz P., *Geschichte der deutschen Sprache*, W. de Gruyter, Berlin, 1972. — ⁷ Theopold F., *Der Regiment-smedikus Friedrich Schiller und die Medizin seiner Zeit*, Thieme, Stuttgart, 1968.

Vesna ĐUKIĆ-BERIĆ und Ilija SAVKOV, Novi Sad

EIN REZEPT DES REGIMENTSMEDIKUS DR. FRIEDRICH SCHILLER

Die Autoren bringen die Daten von der Ärztekariere F. Schillers (1759—1805), des grossen deutschen Dichters und Schriftstellers. F. Schiller war eine kurze Zeit (1780—1782) der Militärarzt, Regimentsmedikus in der württembergischen Armee. Sie beschreiben den Inhalt des einzigen überlieferten, eigenhändigen Rezeptes des Arztes Schiller.

(Rad je primljen u Uredništvu 20. XII 1987. god.)

Scientific communication
UDC 92 : 614.39/616-085/617.7/497.1 „19”

Vera GAVRILOVIĆ, Beograd

ŠIBENIČANKA DR KATICA ŠUPE

OSNIVAČ OFTALMOLOŠKE (SLUŽBE U DUBROVNIKU)*

Ove godine navršava se 640. god. od dana kada je u Dubrovniku osnovan Veliki hospital (1347) kao sklonište za siromahe. God. 1420. dobija svoju apoteku, a 1540. pretvoren je u pravu bolnicu „Domus Christi”.

Prvi put o tome većao je Senat Dubrovačke Republike 26. II 1540. god. i doneo zaključak „de faciendo ad cultum Domini Nostri Jesu Christi unum cedodochium seu hospitale pro usu pauperum informum”, i to za domaće i strane bolesnike, s tim da Knez i Malo veće nađu mesto za bolnicu. Početkom marta Senat je pristao da uzme Veliki hospital na račun hospitala bolesnika („de sumendo hospitali magno pro computu hospitalis infirmorum”), a 13. marta doneo je propise o tome pred Velikim većem, koje ih je prihvatilo 17. III 1540. god., kada je osnovana državna bolnica „Domus Christi” i izdata pravila o njenom radu.¹

Bolnica „Domus Christi” radila je kontinuirano skoro 350 god., sve dok 1888. god. ne sagradi „dalmatinska autonomna vlast bez ikakve pomoći austrijske centralne vlade, uz šibensku i zadarsku, i dubrovačku bolnicu, na najlepšem delu grada, uz morsku obalu. Ona je udaljena oko 700 m od gradskih vrata Pila i sastoji se od pet zgrada”.²

Nova Pokrajinska bolnica u Dubrovniku koštala je 200 000 forinti, od kojih je 50 000 dobijeno prodajom stare bolnice „Domus Christi”.

U vremenu od 1888—1919. god. Zemaljska bolnica u Dubrovniku bila je pod nadzorom Zemaljskog odbora Kraljevine Dalmacije, sa sedištem u Zadru. Imala je 160 bolesničkih postelja, a broj lečenih tokom godine dostizao je do 20 000 bolesnika. Milosrdne sestre reda sv. Vlaha vršile su požrtvovano bolničku službu.³ Osim toga, Zemaljski odbor Kraljevine Dalmacije, u dogovoru sa Carskim i kraljevskim Namjesništvom u Zadru, doneo je posebne odredbe u vezi sa lečenjem i ishranom domaćih i stranih pripadnika u svim pokrajinskim bolnicama: zadarskoj, šibeničkoj, splitskoj, dubrovačkoj i šibenskoj ludnici.

Pokrajinska bolnica u Dubrovniku, u vremenu od 1919—1929. god., prelazi pod nadzor Ministarstva narodnog zdravlja i socijalne politike Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, sa sedištem u Beogradu.

* Rad je saopšten na naučnom skupu „Povijest zdravstva u Dalmaciji” povodom „180. obljetnice osnivanja prvog medicinskog studija u Hrvatskoj u Trogiru” 12. X 1987. god. u Trogiru.